

ВИСНОВОК

щодо проекту Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду справ Вищим антикорупційним судом (реєстр. № 16043 від 4 вересня 2026 року)

За дорученням Голови Верховної Ради України від 4 вересня 2026 року Комітет з питань правової політики розглянув на своєму засіданні 30 вересня 2026 року (протокол № 229) проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду справ Вищим антикорупційним судом (реєстр. № 16043 від 4 вересня 2026 року), поданий Кабінетом Міністрів України (далі – Законопроект).

Так, згідно з пояснювальною запискою Законопроект розроблений з метою забезпечення належної динаміки судового розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави та справ про застосування санкції, передбаченої пунктом 1¹ частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», які підсудні Вищому антикорупційному суду (далі – ВАКС).

Для досягнення поставленої мети Законопроектом запропоновано внести зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) та Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) щодо розгляду цивільних та адміністративних справ, віднесених до підсудності ВАКС.

Так, змінами до положень ЦПК України пропонується:

- встановити загальне правило про розгляд справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави одноособово суддею;
- визначити перелік суб'єктів, у разі наявності яких допускається можливість розгляду справи про визнання необґрунтованими активів в дохід держави у складі колегії суддів;
- визначити суб'єкта, який може порушувати перед судом питання про колегіальний розгляд справи;
- встановити обов'язок для суду роз'яснити про право на колегіальний розгляд справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадку наявності спеціального суб'єкта в ухвалі про відкриття провадження у справі;
- визначити строк, протягом якого суб'єкт вправі заявити клопотання про колегіальний розгляд справи; - окреслити процесуальні наслідки у випадку пропущення строку подання клопотання про колегіальний розгляд справи.

Також Законопроектом передбачається внесення змін до КАС України в частині виключення положення щодо обов'язкового розгляду справи про застосування санкції, передбаченої пунктом 1¹ частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», віднесеної до підсудності ВАКС, у першій інстанції колегіально судом у складі трьох суддів.

На думку суб'єкта законодавчої ініціативи, прийняття Законопроекту сприятиме підвищенню ефективності роботи ВАКС як суду першої інстанції шляхом суттєвого зниження навантаження на кожного суддю і забезпечення належної динаміки розгляду кримінальних проваджень з дотриманням розумних строків.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України (далі – ГНЕУ) за результатами аналізу положень Законопроекту висловило ряд зауважень та пропозицій до нього. Зокрема звертається увага, що запропонованими змінами до статті 34 ЦПК України встановлюється неоднаковий процесуальний порядок розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави залежно від правового статусу відповідача.

Серед іншого, ГНЕУ зауважує про доцільність узгодження приписів пункту 18 частини другої статті 197 ЦПК України (у редакції проекту) з приписом частини десятої статті 34 ЦПК України.

Дослідницька служба Верховної Ради України (далі – Дослідницька служба) за результатами опрацювання положень Законопроекту зазначила, що справи про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави та справи про застосування санкції, передбаченої пунктом 1¹ частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», становлять зростаючу, хоча й порівняно невелику частку навантаження ВАКС (близько чверті нових проваджень кожного року). Однак основний обсяг роботи ВАКС й надалі пов'язаний із розглядом клопотань і скарг на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень. Пропозиція Законопроекту змінити порядок розгляду ВАКС справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, встановивши загальне правило одноособового розгляду, на переконання Дослідницької служби, загалом узгоджується з європейською практикою та положеннями Дорожньої карти з питань верховенства права, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року. Водночас положення щодо можливості колегіального розгляду такої категорії справ у складі трьох суддів лише за клопотанням відповідача, який належить до визначеного переліку посадових осіб, видається дискусійним.

Експерти проекту міжнародної технічної допомоги «Програма підтримки інтеграції України до ЄС» (UA2EU), здійснивши попередній аналіз Законопроекту на предмет наявності положень, які стосуються міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та права ЄС, вважають, що Законопроект не належить до сфери регулювання права ЄС та загалом не суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, а також зазначають, що запровадження одноособового

розгляду передбачених Законопроектом категорій цивільних та адміністративних справ ВАКС загалом узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини, рекомендаціями органів Ради Європи та підходами, застосованими в законодавстві окремих держав-членів ЄС.

Водночас експерти UA2EU вважають за доцільне врахувати деякі зауваження під час подальшого розгляду Законопроекту.

Згідно з листом Прем'єр-міністра України прийняття поданого Урядом Законопроекту є критично важливим для отримання фінансової допомоги та збереження макрофінансової стабільності України.

Так, обговоривши положення Законопроекту з урахуванням висловлених до них зауважень і пропозицій, Комітет дійшов висновку про необхідність доопрацювання під час підготовки до другого читання положень Законопроекту в межах його правового регулювання. У зв'язку з цим члени Комітету пропонують застосувати частину першу статті 116 Регламенту Верховної Ради України.

Відповідно до статті 6 Основного Закону України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Положеннями Конституції України передбачено, що судоустрій, судочинство визначаються виключно законами України (пункт 14 частини першої статті 92).

Прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України).

З огляду на зазначене, враховуючи приписи статей 93, 111, 114, 116 Регламенту Верховної Ради України, Комітет з питань правової політики вирішив:

1. Рекомендувати Верховній Раді України включити до порядку денного шістнадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду справ Вищим антикорупційним судом (реєстр. № 16043 від 4 вересня 2026 року), поданий Кабінетом Міністрів України, та за результатами розгляду в першому читанні прийняти його за основу.

2. Звернутись до Голови Верховної Ради України з пропозицією оголосити на пленарному засіданні під час розгляду цього законопроекту відповідно до частини першої статті 116 Регламенту Верховної Ради України про необхідність внесення пропозицій і поправок щодо виправлень, уточнень, усунення помилок та/або суперечностей у його тексті, інших структурних частин законопроекту та/або інших законодавчих актів, що не були предметом розгляду в першому читанні та відповідають предмету правового регулювання законопроекту.

В.И. ХИМЧЕНКО

